

Բ Ի Ի Ր Ա Կ Ն

ՀԱՆԴԵՍ

ԳԻՏԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

Է. ՏԱՐԻ

ԹԻԻ 160

ՄԱՅԻՍ 16/28

1889

1. Բիւրակն առ այժմ ամիսը երկու անգամ կը հրատարակուի : — 2. Տարեկան գինն է ամեն տեղւոյ համար 4 ֆանորդ Օսմ. ոսկի, քոթասարութեան ծախքը մեր վրայ ըլլալով : — 3. Ձեռքէ կը ծախուի հասք 50 փառայ : — 4. Բաժանորդ գրուիլ ուզողներ յիմելու են կամ իրենց հասցէն դրկելու են առ խմբագիրն ի Գրասուն Փարիզու Յակոբեան խան քիւ 43,14: — 5. Բիւրակնի վերաբերեալ ամենայն գումարներն եւ բաժանորդական վճարումնք պէտք է ուղղել առ խմբագիրն : — 6. Անվճար նամակ կամ ո եւ չ գումարին չընդունուի : — 7. Տասն օրինակի համար բաժանորդ գտնողին մէկ օրինակ ձեռք կը տրուի :

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ազգ. — Աշխատասիրութիւն հանդերձ ճարտարութեամբ. — Պարոնեան փիլիսոփայութիւն եւ Աստուածաշունչ. — Բան առ Քրիստոնեայ եղբարս. — Ժպիտ եւ առօր — Գարուն. — Ծուլութեան ժամեր. — Պրուսայէն նամակ. — Ազգային. — Քաղաքական :

Ա Ջ Դ

Մեր ազնիւ Բաժանորդաց ներողատուութիւնը վերստին կը խնդրեմք Հանդիսիս հրատարակութեան ժամանակի մասին այս միջոցիս տեղի ունեցած անկանոնութեանց համար (որ ինչպէս արդէն ծանուցուեցաւ, խմբագրին անձնական տկարութեանը պատճառաւ է), այժմ ուրախութեամբ կազդարարուի որ ապաքինումն օր առօր առաջ երթալով կը յոստացուի որ դարձեալ ըստ առաջնոյն կանոնաւորապէս կը հրատարակուի :

Այս առթիւ սրտագին շնորհակալութիւն հրապարակաւ կը մատուցուի այն ազնիւ բարեկամաց, որք իրենց կարեկցութիւնն յայտնեցին անձամբ կամ նամակաւ :

ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆ ՀԱՆԴԵՐՁ

ՃԱՐՏԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

Տիեզերաց ամենիմաստ ճարտարապետը այս մեր բնական աշխարհը այնպէս տրամադրեց որ առատ նիւթեր արտադրէ որք անհրաժեշտ հարկաւոր են մեր մենդեանն ու բարեկեցութեանը համար, Բայց այս նիւթոց մէջ քիչեր կան որ անմիջական գործածութեան կը յարմարին, մեծ մասը մարդկային աշխատութեան եւ ճարտարութեան պէտք ունին, Պէտք է որ երկիրը հերկուի, ապա ցորեանը սերմանուի, հնձուի, աղացուի, հաց կայլն շինուի ու եփուի :

Պէտք է մետաղները հողէն հանել մաքրել, հալեցնել եւ ապա գործածել ըստ պիտոյից : Նոյնպէս վուշր, բուրդը եւ բամբակը ըստ տեսակին աշխատութեամբ պէտք է յառաջ բերել եւ ճարտարութեամբ յարմարցնել գործածութեան : Ազգաց եւ անհատից հարստութիւնն ահա այս եւ ասոնց նման գործողութիւններ կա-

տարեւելէն յառաջ կուգայ: Ուրեմն իւրաքանչիւր ոք որպէս զի իրաւանց տէր ըլլայ ունենալու կերակուր, հանգերձ եւ կամ իր փափաքած որ եւ է մէկ բանը՝ պարտի ընկերութեան աշխատանացը կերպիւ իւր մասնակցիլ, բացառութիւն սեպելով մարմնով եւ մտօք այնքան տկար եղողները որ յարմարութիւն չունին ինչ եւ իցէ գործ մը կատարելու:

Երբ ժողովուրդ մը աշխատասէր է միանգամայն ճարտար՝ բարւոք վիճակի մէջ կապրի, քանզի իր բնական պէտքերն իրեն համար ինքը հոգալէ զատ, այլոց հարստութենէն եւս արդար բաժին մը իրեն կը հանէ միշտ: Ժողովուրդք, ընդհանրապէս, ճիշդ իրենց աշխատասիրութեան եւ ճարտարութեան համեմատութեամբ բարեկեցիկ կամ թշուառ են: Անգղիացիք, Գաղիացիք, Գերմանացիք են, ազգաց ամենէն աշխատասէրներն եւ ճարտարագոյնն են. հետեւապէս ակներեւ իրողութիւն է անոնց ընդհանուր վիճակն ալ ուրիշ ժողովուրդոց վիճակէն լաւագոյն եւ յոյժ նախանձելի լինելն: Ի՞նչ է պատճառը որ Գաղիոյ հանրային հարստութիւնը այնքան յեղափոխական փոփոխութենէն եւ պատերազմական այնքան ահագին տուգանքներ վճարելէ վերջ տակաւին 90 միլիառ ֆրանքի աճում մը ունեցած է այսօր ըստ լրագրաց վերջին վիճակագրական տեղեկութեանց: Ուրիշներ ինչ որ կըսեն թող ըսեն, իսկ ես պիտի ըսեմ թէ մէկ դարու մէջ Գաղիոյ 20 միլիան բնակչոյ թիւը ոչ իսկ կըրկ նապաստակուած լինելու նորա հարստութիւն վեցպատիկ աճում գտած լինելուն գողանիքը աշխատասիրու-

թեան, ճարտարութեան եւ խնայողութեան մէջ կարելի է գտնել:

Գալով անհատականին՝ միեւնոյն կանոնը կը տիրէ: Ով որ չաշխատիր կամ կերպով իւր ընկեր արարածոց ծառայութիւն չմատուցաներ՝ կարօտութեան մէջ կիյնայ: Միով բանիւ, ինչ համեմատութեամբ որ մարդիկ աշխատասէր, գործունեայ եւ համեմատաբարոյ են, ճիշդ այն նոյն համեմատութեամբ յաջողութիւն կունենան իրենց կոչմանը մէջ. և ընդհակառակը ինչ համեմատութեամբ որ ծոյլ, անփոյթ եւ անհամեստ են, այն նոյն համեմատութեամբ անյաջող եւ թշուառ վիճակ մը կունենան:

Նախախնամութիւն ի յաւիտենից սահմանած ըլլալով որ ամեն բարի բան աշխատութեամբ ստացուի միայն, սահմանեց նաեւ որ այդ աշխատութիւն ինքնին հաճելի լինի մարդուն: Մտքի եւ ձեռաց կանոնաւոր զբաղում ունենալով կրնանք միայն առողջ եւ երջանիկ լինել: Բայց անկանոն ու չափազանց աշխատութեան փաստակար հետեւանքներէն ալ ինչքան կը տառապին շատեր. կանոնաւորութիւն և չափաւորութիւն ինչպէս ամեն ուրիշ բաներու մէջ, նոյնպէս ալ աշխատութեան մէջ յոյժ կարեւոր եւ օգտակար է:

ՊԱԳՈՆԵԱՆ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ

Բ.

Բաղդատեմը այժմ հին դարուց և Միջնադարի ան յարգանման հայեցողութեանց հետ այժմեան գիտութեան ընդարձակութիւնը եւ հարուստ գիւտերն: Աւելորդ է զանոնք

մի առ մի թուել, քանզի մեր շուրջն են անոնք, եւ ամենէն խոնարհ մտաց իսկ շօշափելի, Մեր շուրջն են այնպիսի օրհնութիւնք որք միայն մեծատանց մենավաճառն լինելու սահմանուած չեն, այլ ճրկարար կը բաշխուին ազգատաց, որոց մխլթարութիւնն կաճեցնեն, եւ աշխատաւորաց, որոց աշխատանքը կը կարճեն, ինչպէս որ ոմն գեղեցկաբար նկարագրած է, «արդի գիտութիւնը օգտակարութեան փիլիսոփայութիւնն է, շանթարդել գաւազանաց շոգեշարժ գաւազանաց, շոգեշարժ մեքենայից, ապահովագրութեան լապտերներու, եւ բազմատեսակ արուեստի գործարանաց փիլիսոփայութիւնն է. — այն փիլիսոփայութիւնը որ հագուեցուցած է մերկը, կերակրած է հոթին, բժշկած է հիւանդը, — խողաղութեան փիլիսոփայութիւնը որ վերջապէս սուրը յօտոցի եւ գեղարդը արօտի պիտի փխարկէ: » Փիլիսոփայութիւն մ' է որ մինչ իւր սկզբունքներն կը գործածէ պիտանի եւ գործնական վախճաններու, կանգ չառնուր իւր հետազօտութեանց ու գիտերու ընթացից մէջ: Անգու ջանիւք դեռ եւս կը հալածէ զբնութիւնն նորա բոլոր ճիւղերուն մէջ. եւ բնութիւնը այս անդիմադրելի հարցաբնութեանց առջեւ վերջապէս կը պարզէ իւր գաղտնիքներն: Աստղաբաշխութիւնը, իւր հեռագիտական առջօք, կը թափանցէ այն անշափելի անջրպետին մէջ յարում կը սաւառնին մոլորակք, եւ երկրաբանութիւնը երկրի խորերէն ի վեր կը բերէ բնաշինչ սեռերու ապառաժեայ արձանագրութիւնը, տարեաց անհուն շրջաններ

լու մէջէ տանելով զմեզ մօտ այն վայրկենին երբ տիեզերաց մեծ ժամացոյցը տուաւ ժամանակի առաջին ազդարարութիւնն: Այս փիլիսոփայութիւնը կընթանայ գիտեր ընելով եւ միանգամայն գործածելով զայնս յօդուտ մարդկան, կը կատարելագործէ իւր հետազօտութիւններն, ճշգրտոյն վերլուծութեամբ կը գտնէ նիւթոյ սկզբնական տարրերն. կը պարզէ անոնց բաղադրութեան օրէնքներն, եւ միեւնոյն ատենն ամեն նոր իրողութիւն գործնական նպատակի մը համար կը գործածէ: Այն վայրկենին որ խորին քննողութիւններ կընէ ելեքտրականութենէ բնութիւնը հասկնալու համար, կը տարածէ նաեւ իւր հեռագրական թերերն լերանց կատարներու եւ ովկէանու յատակին վրայ, զաշխարհ փոխարկելով խօսակցութեան սրահի մը. ամենէն հեռակայ քաղաքներ իրարու տկանջին կը խօսին: Արդի գիտութիւնը վիպական արկածախնդրութեան ոգւով մը լցուած՝ ընդ միշտ նոր երկիրներ կը փնտռէ յաղթելու համար, ցամաքը եւ ալիքը նուաճելէն վերջ՝ Դեղաղօսի հին առասպելը վերստին կենդանայնելով՝ կը ջանայ ամպերէն վեր թռչել, կը ծիծաղի անկարելիութեանց վրայ, եւ մինչև իսկ անյաջողութեանց վայրկեաններու մէջ իւր անցեալ յաջողութիւններն վեր կը բռնէ՝ ի յանդիմանութիւն այն յամառ սկեպտիկեանութեան որ իւր անյաջողութիւնը կը գուշակէ: Մարգչկնար երազել իսկ ինչ որ պիտի կատարուի դեռ յապագային: Ո՛վ կըրնար երբեք մտքէն անցնել թէ ինկող խնձոր մը կրնար պատճառ լինել

ծանրութեան օրէնքին նման մեծ օրէնք մը 'ի լոյս բերուելուն. չեմք կարող ըսել թէ գիտութեանց բազում ճիւղերու մէջ դեռ ուրիշ շատ բարեբաղդ գիտութեանք 'ի տես պիտի բերեն ճշմարտութեան շատ ծածկեալ հանքեր, եւ զմեզ պիտի առաջնորդեն երկնի եւ երկրի մէջ այնպիսի իրաց որոց վրայ մեր փիլիսոփայութիւնը երազած իսկ չէ գեռ:

Մեր Դիտաւորութիւն չէ հին ժամանակաց չաղակրատ եւ վիճաբանասէր փիլիսոփայութեան եւ մեր առաջնորդ գործնական ու վարձատրիչ գիտութեան միջեւ եղած տարբերութեան պատճառներն որոնել: Մեր գիտութիւն շատ հարեւանցի եղած պիտի լինի՝ եթէ այն մեծ փոփոխութիւն միակ պատճառի մը ընծայենք: Զայն յառաջ բերող այլ եւ այլ ազդեցութիւնները որոնելն՝ արդի քաղաքակրթութեան պատմութիւնը գրեւէ պիտի լինի: Բայց կը փափաքուից որոյ տալ այս երկու փիլիսոփայութեանց միջեւ գտնուած անշատ ման պատմական գիծը նշանակել: Մինչեւ այն վայրկեանին երբ Պարսն յայտարարեց հետազոտութեան մակածական եղանակը, աշխարհի մէջ ընդարձակ գիտութիւն չկար: Երկու հազար տարի ընական եւ իմացական գիտութեան մեծ խնդիրներն անլոյծ մնացին: Բայց եթեմեւ տաներորդ դարուն մէջ ելաւ մատուորական մեծ բարեկարգիչն, որ զգիտութիւնն ցլաւիտեանս ազատեց զինքն կաշկանդող շղթայներէն:

Այս նոր եւ գործնական փիլիսոփայութեան թուականը դաս մը կուտայ անոնց որք անպատկառաբար Ս.

գիրքը եւ գիտութիւնը միմեանց հետ անհաշտ կը ներկայացնեն: Պատմութիւնը ինչ կըսէ ամա, կըսէ թէ մինչեւ Քրիստոնէական թուականը՝ փիլիսոփայութիւնը իւր խանձարոց մէջ կը կենար, եւ կը նիրհէր իւր որրանին մէջ — թէ մինչ Քրիստոնէութիւնը կենաց եւ մահու կռիւ մը կը մղէր ընդ դէմ հալածանաց կատաղութեան եւ կը սարսէր Հիթանոսութեան սիւներն, այդ միջոցին մէջ Պրդատոնեանը եւ Արիստոտելեանը, հին Փղշտացւոց նման, եկան եւ գիտութեան աչերը փորեցին եւ նորա զօրութիւնը ջլատեցին: Եւ յայնժամ նիրհեց գիտութիւնը եւ աւելի խոր երազներ տեսաւ. — թէ միջին դարուց մէջ երբ Աստուածաշունչը մեռաւ անտաններու մէջ եւ ժանգոտ շրջթայից ներքեւ փակուած կը մնար, փիլիսոփայութիւնը իւր քնոյն մէջ կը խորդար, — թէ վերջապէս Եւրոպիոյ մէջ Վիքիֆի, Հուսի եւ Հերոնիմոսի եւ Լուտերի նման անձինք միջոց եղան Սաստաւածաշունչը իր շղթայներէն ազատել եւ ժողովրդեան ձեռքը տալու զայն. — թէ ինչպիսի թարգմանեց զԱստուածաշունչն Անդրիերէնի եւ տուաւ զայն Անգլիական ժողովրդեան ձեռքն, եւ այդ թարգմանութենէն իբր հարիւր տարի վերջ Պագոն հրատարակեց իւր Նոր Փիլիսոփայութիւնը, Ս. հապատմութեան պարզ վկայութիւնը. Աստուածաշունչը իւր գերութենէն կ'ազատի, կը տրուի ժողովրդեան ձեռքը՝ եւ այնուհետեւ ի տես կուգայ այն ճշմարտ փիլիսոփայութիւնը որ գիտութեան ամեն ճիւղերու մէջ յաղթանակներ գործել տուաւ եւ նոր ու

բարձրագոյն զաղափարներ ընծայեց
ընտելեան եւ տիեզերաց վրայ: Եթէ
Աստուածաշնչին ողին կամ ինքն
Աստուածաշունչն հակառակ է գի-
տութեան, գիտութիւնը պէտք էր
յառաջագիմէր Ս. Գրոց բանտարկու-
թեան օրերու մէջ, ինչպէս կըլլայ որ
գիտութիւնները յառաջացնելու ճշ-
մարիտ կերպը կը գտնուի այնպիսի
դարու մը մէջ երբ Ս. Գիրքը ժողո-
վրդեան ձեռքը տրուած էր, երբ նորա
սկզբունքներն եւ ճշմարտութիւններն
ամեն ուրիշ ժամանակներէ աւելի հըռ-
չակուած էին և սոյն յառաջգիմու-
թիւն կը դործադրուի Պագոններու
եւ Նետոններու ձեռամբ որք Ս.
Գիրքը իրենց ամենօրեայ ընթերցման
եւ մտածման առարկայ ընող անձինք
եղած էին իրենց բոլոր կենաց մէջ:
Պատմութիւնը կրնար տակէ աւելի բա-
ցայայտ վկայութիւն մը տալ թէ Ս.
Գիրք ոչ թէ միայն հակառակ չեն գի-
տութեան, այլ նաեւ միշտ նպաստած
են ճշմարիտ գիտութեան յառաջա-
գիմութեան: Եւ այսօր իսկ ո՞չ ապա-
քէն, ըստ ամենայն վկայութեանց,
գիտութիւն իրեն համար ամենէն մեծ
օժանդակներն գտած է այն երկրաց
մէջ՝ ուր ամեն տեղ է աւելի տարած-
ուած են Աստուածաշնչական սկզբ-
ունքներն:

Նորա որ կը յամառին պնդելու մէջ
թէ գիտութիւնը եւ Ս. Գիրքն միմ-
եանց թշնամի են, պէտք է ոչ
տան այս կարեւոր իրողութեանց,
մանաւանդ սա վաւերացեալ իրողու-
թեան թէ բոլոր պատմութեան մէջ
Աստուածաշունչը հարազատ փիլիսո-
փայութեան յառաջընթացն եղած է
միշտ, եւ այս իրողութիւն կը հա-

տատէ թէ ճշմարիտ փիլիսոփայու-
թեան եւ Քրիստոնէութեան միջեւ
պատմական կապակցութիւն մը կայ:
Յաջորդ յօդուածով մ' ալ մտադիր
եմք ցոյց տալ թէ սոյն երկուքն
միմեանց հետ բնական կապակցու-
թիւն մը եւս ունին, եւ շատ դիւրին
է ցոյց տալ թէ Ս. Գիրքն միշտ զօ-
րաւոր աղբեցութիւն մը ի դուրծ դը-
րած է ինպատու գիտութեան:

ԲԱՆ ԱՌ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԲԱՐԵԿԱՍՍ

Հետեւեալն Ամերիկայէն գրուած է.

Եթէ Քրիստոս Տէրն մեր հաճէր այժմ
նամակներ գրել այլ եւ այլ յարանուա-
նութենէ եղող Քրիստոնէական եկեղեց-
եաց՝ ինչպէս երբեմն գրեց Ասիոյ եօթն
եկեղեցեաց՝ այդ նամակներու մէջ չեմ
կարծեր թէ բան մը պիտի գտնէինք
յարանուանութեանց եւ կազմակերպու-
թեան խնդրոց նկատմամբ: Հաւանակա-
նաբար եկեղեցիներէն շատերն սա ազ-
դարարութիւնը պիտի ընդունէին. «Այլ
ունիմ առ քեզ, զի Զսէրն քո զառա-
ջինն թողեր: Յիշեա՛ այժմ ուստի անկարն
եւ ապաշաւեա՛, եւ զառաջին գործոն
քո արա՛, ապա թէ ոչ՝ դամ ես վաղվա-
ղակի, եւ շարժեցից զաշտանակս քո ի
տեղ ո՞ջէ իւրմէ՛ եթէ ոչ ապաշխարեսցես:»

Բայց այսպիսի ազդարարութիւն մը
իսկ ապարդիւն պիտի լինէր, եթէ իւրա-
քանչիւր քրիստոնեայ պատրաստ չըլլայ
զայն ընդունել իրեւ անհատապէս իրեն
ուղղուած յանդիմանութիւն մը: Դիւրին
բան է խոստովանիլ կամ խօսիլ շատ մը
թերութիւններ՝ յանուն եկեղեցւոյ ու
ժողովրդեան, բայց երբ խնդիրը կուգայ
խոստովանելու բուն մեր թերութիւններն
ու յանցանք, յայնժամ կը տեսնենք թէ
քիչ-քիչ պիտի յօժարին ընդունիլ թէ իրենք
գործած են այն ինչ մեղքը: Թուի թէ,
այս իրողութիւն մ'է նաեւ եկեղեցեաց
յետադիմութեան նկատմամբ յառաջ բեր-

ուած բազում թերութեանց նկատմամբ եւս :

Սէր առ Եկեղեցիս եւ առ Ազգ որ-
պէսզի վերականգնում կամ վերակեն-
դանութիւն յառաջ գայ, ամենասիրելի
եւ ամենամեծ բանն է զոր կրնամք ընել
եւ պարտիմք ընել, միայն թէ առանց
այլոց գործոց թերութիւններուն կա-
րեւորութիւն տալու ուշադրութիւն պար-
տիմք դարձնել ըստ մեր անձերուն, պար-
տիմք ուղղել մեր անձնական թերու-
թիւնքն եւ աշխատինք մեք զմեզ ներ-
կայացնել մեր շուրջը եղողներուն իբրեւ
կենդանի տիպար քրիստոնէական կենաց :
Տէրն մեր այսպէս ըսաւ, «Այնպէս լու-
սաւորեսցէ լոյս ձեր առաջի մարդկան,
որպէսզի տեսցեն զգործս ձեր բարիս, և
փառաւորեսցեն զՀայր ձեր որ յերկինս է :»
Այս վիճակ իրողութիւն մ'էր առաջին
դարուց մէջ, նոյնը պարտի լինել այժմ
եւ միշտ : Քրիստոնէութիւնն այն ժամա-
նակ միայն իրմէ յուսացուած ազդեցու-
թիւնը պիտի ունենայ յաշխարհիս, երբ
զայն դաւանողը իրենց գործքով ցուցնեն
նմա թէ իրապէս կը հաւատան այն բա-
ներու որ կըսեն թէ կը հաւատան : Եթէ
եկեղեցի մը ունի իւր մէջ այս իսկական
զօրութիւն, միշտ զօրաւոր է եւ ազդե-
ցիկ, բայց երբ զուրկ է այս զօրութենէ
ամենընտիր կազմակերպութիւնն իսկ ու
է օգուտ մը պիտի չունենայ իրեն համար :

Բարեկամ, եթէ քու խիղճդ քեզի կը
վիայէ թէ չես ծառայ անձնասիրութեան
ու արծաթսիրութեան, եւ թէ քու բո-
լոր գործերդ եւ շարժառիթներդ կրնաս
դնել ամենագէտ Աստուծոյ առջեւ, եւ
կը յուսաս թէ ինքը պիտի ըսէ քեզի,
«Ապրի՛ս, բարի եւ հաւատարիմ ծառայ»,
երանի քեզ, զի դու իրապէս լոյս մ'ես
քու գտնուած շրջանիդ մէջ, եւ վստահ
եղիր որ քու ազդեցութիւնդ ու պտուղդ
քու կարծածէդ աւելի մեծ պիտի լինի
Տէրովը այգիին մէջ ուր պատուիրեալ ես
գործել :

Եթէ այս վիճակին մէջ կը գտնուիս,
հաւանականաբար չես կրնար առանց ար-

տասուելու նայիլ այն բազում թեան վրայ,
որ թէպէտ ինքզինքնին Քրիստոնեայ կան-
ուանեն, բայց իրապէս զուրկ են անոր
զօրութենէն որոյ գործքերը չար են եւ
մեծ վնաս կը հասցնեն քրիստոնէութեան
փաստին : Սակայն մի վճատիր, քանի որ
եկեղեցւոյ այն մեծ Հովիւն է ղեկավարը :
«Որչափ ջուրերը գոռան, եւ մութ ամ-
պեր մեզ պատեն, լոյս ու հանգիստ մեր
առջեւ կերեւնան» երգելով կրնանք յա-
ռաջ երթալ :

Ասոնք գրելով նպատակ չունիմ երբեք
օգտակար կազմակերպութեան մը կարե-
ւորութիւնը ոչնչացնելու, այլ կը փափա-
քիմ որ երբ մեր եկեղեցեաց ու ընդհա-
նուր ազգին հոգեւոր վերակենդանու-
թեան մեծ խնդիրը (որ ամենուս համար
անհուն կարեւորութիւն ունեցող խնդիր
մը պարտի ըլլալ) կը յուզուի, միաքեր-
նիս պահենք այս մեծ ճշմարտութիւնը,
եւ տարակոյս չունիմ թէ այս հիմը հաս-
տատուն պահելով միայն պիտի կարենամք
ասոր վրայ փառաւոր չէնք մը կառու-
ցանել :

Երբ մէկը քննէ ուղղափառ ճանչցուած
Քրիստոնեայ յարանուանութեանց մէջ
գործածուած սովորութիւններն ու ա-
րարողութիւնները, պիտի գտնէ բաւա-
կան բաներ զորս հաւանականաբար կըր-
նայինք գործածել մեր եկեղեցեաց պաշ-
տամանց եւ կարգադրութեանց մէջ օգ-
տակար կերպիւ : Նպատակս չէ մէկը այս-
պիսի ձեռնարկի մը հրապուրել եւ պէտք
ալ չ'կայ, գուցէ մեզ համար ամենէն օգ-
տակարն լինի նախ լաւ ուսանիլ մեր
մայրենի եկեղեցին, առանց խորհելու թէ
Քրիստոնեայ ըլլալու համար պարտիմք
այս կամ այն դրութեան մէջ գտնուիլ :

«Ո՛չ գայ արքայութիւն Աստուծոյ
խտրանօք. եւ չասիցեն թէ ահաւասիկ
առտ է՝ կամ անդ զի ահա արքայութիւն
Աստուծոյ ի ներքս ի ձեզ է :»

Չիքակօ,

ՆԱԶԱՐ Ը. ՎՈՍԿԵԱՆ

ԺՊԻՏ ԵՒ ԱՐՏՈՍՐ

Հիւլէական եւ զանգուածային տիեզերք համայն իւր շամանդադային նըրբութեամբ, անբաւ տարածութեամբ եւ հսկայ մարմնով ունի կանոնաւորութիւն, շարժում եւ նպատակ :

Մարդն եւս իբր արարած ունի ի բնութեան, իւր այս անձուկ շրջանակաւ այդ տիեզերական օրինաց բացառութիւն չէ բնաւ : Կրտսեղծագործին սատեղք՝ կը ստեղծի եւ մարդ, կը շարժի տիեզերք՝ կը շարժի եւ մարդ, գործի կը դրուին երկիր ու արեւ՝ կը գործէ եւ մարդ, կենդանի է տիեզերք՝ կ'ապրի, կեանք ունի եւ մարդ : Կեանք տիեզերաց, անիմանսի զաղտնիք բնութեան... կեանք մարդկային կենաց, կնճռոտ խնդիր հետազօտութեան... խնդիր մը, որոյ լուծման ի նպատ, հարկ է նախ մարդոյ ճակատագիրն ուսումնասիրել, ճակատագիր ինչ խորհրդաւոր, զորս ի զուր ընթեռնուլ ջանացին բազումք :

Ոմանք անմահութեան գեղադիտակէն զննելով, մարդկային կենաց ճակատագիրն ամենայնիւ երջանկութիւն գրուած ըլլալ վճռեցին. այլք ցաւոց եւ մահուան տեսակէտէն դիտելով «Յշունդ է մարդ Յշունդ» աղաղակեցին : Սակայն եղան իմաստասէրք, ոյք այդ երկկարգ տեսակիտից վառարանն գտնելով, բուն դիտարանէն սկսան նայիլ այդ խորհրդաւոր ճակատագրի, անսխալ էր այդ դիտակէտ, յաջողեցան գէթ մասամբ խիբ կարդալ զայն, իբր բովանդակութիւն գրուածն էր, «Վարդ եւ փուշ, Հաց եւ Քրտունք, Անմահութիւն եւ Մահ Միանգամայն...» :

Այո, իւր ճակատագրէն կուսանիմք, թէ մարդկային կեանքն վսեմութիւն մը ունի, այն է իւր Արարչէն օժտեալ կրկին բաժինը, ԺՊԻՏ եւ ԱՐՏՈՍՐ անմեկին, կենսական եւ անհրաժեշտ տարերք մարդ կային կենաց :

Ակնարկ մը կենաց վրայ, եւ ինչ կը տեսնեմք... վշտի եւ ցաւոց անտեղեակ նորածին անմեղ մանկիկն, դեռ իւր աչաց դռներ բացած կամ չբացած, անդ, նորա աչաց ներսը մի քանի մարգարտափայ կայրակք կ'ընդնմարուին, կարծես հրամանի մը կըսպասեն, եւ ահա երբ մանկան բերանն զառաջինն բացուելով, նորա ծայնական թելեր առաջին անգամ կը սկսին թրթռալ մեղմիկ, աչաց մէջ այդ գոգես սպասող կաթիլներ իւրեանց յատուկ եղած ճամբէ մը, հեզասահ կը զլորին այտից վերայէն, դէպ հըր եւ առ ինչ արդեօք, ի բերանն կամ ի ձայն, այն յայտնի չէ, սակայն սա որոշ է որ կ'ըսեմք «կուլնայ մանկիկը» : Այո, արտօսուն է, որ յառաջին իմն նուագ, կը փութայ ողջունել ու շնորհաւորել մարդոյ . յաշխարհի ունեցած այս նոր կեանք : Ուրեմն, դեռ չժպտած կ'արտասուէ մարդն առաջին անգամ... նախ արտօսը, ապա ժպիտ... անտարակոյս ամենաբարի կարգադրութիւն Ամենիմաստին :

Յիրաւի թշուառ պիտի լինէր մայր մը երբ չգիտէր թէ լալու զրգուման եւ արտօսը հոսելուն կը հետեւի մանկան այտից այն գեղեցկութիւնն վարդագոյն, ոյր վերայ կարծես իբր ծիածան կը կամարի ժպիտն եօթներփեան : Մանկան զարունն այն ատեն կը լինի կատարեալ, երբ կանցնի արտօսը եւ կերելի ժպիտ, որ ատեն իրաւամբ կրնայ ըսուիլ, մրրկայոյզ ամ պերն անձրեւ շինած, յորդահոս անձրեւն երկիրն ոռոգած, նորահերկ երկիրն վարդ արտադրած, վարդին դիմացը սոխակը բազմած, հր սիրտ չի ծնրադրեր սոյնգունակ տեսարանի մը առջեւ :

Մայրն եւս իւր մանկան այս գեղափայլ զարունը դիտելով, կըսքանչանայ, կը հիանայ, կը ծնրադրէ, գոգես բնական ազդմամբ, եւ իբր սրբազան պաշտօն. ջերմ համբոյր մը կը բեւեռէ այդ

ժպտազգեստ այտից վերայ, յայնժամ առաւել կը ժպտի մանկիկն, կը ժպտի եւ մայրն, կը ժպտին մօտակայ առարկայք, եւ կարծեմ կը ժպտի բնութիւնն ողջոյն...

Կ'անցնին օրեր, մերթ անձրեւ, մերթ արեւ, մերթ արտօսը, մերթ ժպիտ: Գարնան ծաղկաւէտ, միանգամայն շանթածիգ եղանակն, տեղի կուտայ ամրան պտղատու եւ խորշակահար աւուրց. մանկիկն՝ պատանի կը լինի, պատանին՝ երիտասարդ. կենք մը դարձեալ միեւնոյն տարրերէն արտօսը եւ ժպտէ բաղկացեալ, գուցէ միայն սա տարբերութեամբ, ժպիտն հեշտութեան փոխուած իսկ արտօսին հառաչանաց սեւ խոնաւահիւթին ետեւ մոծերուած: — Ամառն յաջորդած է զարնան, երիտասարդութիւնն՝ մանկութեան, մարդն այժմ տարբեր ուղղութիւն ունի, կ'արհամարհէ ինչ որ մանկային է, կը ծաղրէ ամէն ինչ որ տղայական է, նորանոր փափաքք եւ հակամիտութիւնք արմնացած են իւր մէջ, ծաղկէն ինչ շահ պտուղ կը փնտռէ: Եւ որպէս ամէն ելեւէջ իւր զագամնակէտն ունի, կենացս սանդուխի վերին բազմոտն ալ, երիտասարդութիւնն է, վայր մը, ուր մարդն, մարմնոյ, մտաց եւ հոգւոյ վայելչութեամբ ուժով ու կորովով փրցած կը կանգնի իբր յաղթական, արհամարհական աչօք նայիլ իւր անցերոյն վերայ, վսեմ երեւակայութեամբ նշմարել մի փառազարդ ապագայ:

Աստ կանգնած, կը խորհի, կը քննէ կը չափէ, զինչ, զիւր օժտեալ մեծութիւնն... Ընթանամ սա ճամբէն կ'ըսէ ինքնին, ունիմ կարողութիւն, հասնիմ յաջողութեանց. հարստութիւն, պատիւ, փառք եւ հաճոյքներ ահա զիմացս են, վազեմ, ստանամ, վայելեմ ժպիտ մը, թերեւս առանց արտօսի:

Եւ իրօք ապագայի երեւակայեալ յոյսովն շրացած, խենդ ու խելար կը դիմէ ամէն կողմ, կը ջանայ դիմադրել

ամէն դժուարութեանց, կը քրտնի, կը յոգնի, կը տքնի, եւ ոչինչ ու ոչ ոք կարէ զինքն կասեցունել այդ զբաղումէ, զի, երբեմն այնչափ կ'ըլլայ որ, թէպէտ աշխարհ իւր նեցուկն է, սակայն երիտասարդն ինքզինք աշխարհի սիւնն ըլլալ կը մտաբերէ բազմիցս: Արդարեւ ընդ միշտ գովելի է սոյն օրինակ ջան ու ճիգ, բայց մարդ, յետ այդքան դառն աշխատանաց, անխառն երջանկութեան կը հասնի միթէ: Թերեւս ունենայ եւ վայելէ առատապէս, թերեւս երբեմն հասնի իւր չերեւակայածին իսկ, բայց վարդն առանց փուշի. հացն առանց քրտանց, ժպիտ առանց արտօսի, անկարելութիւն բացարձակ: Եւ որ հիւնալին է քան զամենայն, մարդն իւր կենաց ամրան պտղոց հասուննալի տեսած չտեսած, զայնս հազիւ վայրած կամ ճաշակած, ահա յանկարծ աշնան ցրտաշունչ քամին կը շնչէ իւր զլխի վերեւ, կը մրրկի օդն, կը խառնակին ամէն իրեր. կը մոննայ, կը խաւարին ամէն յուսոյ աստեղք. կ'անձրեւէ, բայց այս անձրեւն զարնանայնոյն ճիշտ հակառակն, զեղեցկութեան, կենդանութեան եւ անուահոլութեան ի փոխան՝ աւեր, անկենդանութիւն եւ մահ կը ներշնչէ. թորշմ, դեղնութիւն, չորութիւն եւ անկում ամենուրեք:

Այս եղանակին մէջ, երիտասարդին ժպիտն ալ կարկտանման աղի արտօսից ճնշումէն անհետացած է նորա այտից վերայէն, թառմութիւն եւ խորշոմ թողլով իրեն տեղապահ...

Երիտասարդութիւնն վախճանած է այլեւս...

Արդարեւ, բուսական կենաց Աշունն ու Ջմուռ տխուր է եւ սոսկալի, զի ամէն կենդանութիւնք սառած, թարմութիւնք կամ կանաչութիւնք քիչ անգամ կ'երեւին: Մարդոյ կենաց սոյն եղանակներն ալ տժգոյն են եւ սարսափելի, արտօսը չոր-

ցած, ժպիտ դուն ուրեք կը նշմարուի. դողդղալ, հալիլ, մաշիլ, հիւանդանալ, մինչեւ որ աչերն գոցուի ինչպէս որ բացուեցաւ, պարունակելով սոսկ քարացած արտօսք մը, առաջին եւ յետին կնիքն այս կենաց :

Ի՞նչ է սա, տեսարան մարդկային կենաց, բաղկացեալ ժպտէ եւ արտօսքէ մը միայն. արտօսքը չորցնաւ, ժպիտն աներեւութացաւ, եւ ահա մարդ ընդ ծնանելն վախճանեցաւ : Ա՞յսչափ միայն... Թէ այսչափ, մարդ այլեւս իւր վերայ ծաղկէ կամ առ առտունն անբան անասունէ մը աւելի պարծենալու իրաւունք չունի :

Աստ, չմոլորիս ո՞ մարդ բանական, դու որ աշխարհի եւ աստեղը կազմութիւնն ու քանակ, մագանման տարբերութիւնը շարժմանց եւ բաղադրութիւնը անթերի ուսումնասիրելով, նոցա իւրաքանչիւրին իւրեան յատուկ վախճանն ու նպատակ կը սահմանես, եւ քոյդ այս հրաշալի կենացը կազմութիւնն առ ոչինչ մի գրեք, սոյն ներհակ տարբերէ, ժպիտէ եւ արտօսքէ բաղադրեալ կեանքդ ալ մէյ մը լաւ ուսումնասիրէ, նա ունի քան զամենայն վեհ նպատակ եւ պանծալի վախճան. այն է արտօսքալի աչօք յաշխարհի, այլոց աչաց արտօսքը սրբելի կեանքն բովբի մը զտիչ գործարանէն այս աշխարհի թշուառութեան ձորէն յառաջ մղել արիաբար, վերջապէս հասնիլ վայր մը, ուր նա արտօսքէ ամենայնիւ մերկացած եւ նորափայլ ժպիտով զգեստաւորեալ, պատրաստ եւ յարմար լինի փառաւորել եւ վայելիլ զԱնմահն անմահութեան : Ինչ վեհ կոչում մարդկային կենաց :

Արդ, որպէս ամէն զարուն ունի իւր շուշանն ու վարդ, մէն մի ծառ իւր ծաղիկն ու զարդ, անձնիւր ամառ իւր պտուղն ու հասկ, նոյնպէս ամէն շարժում ունի իւր նպատակ, ամէն յառաջացում իւր մրցանակ, ամէն խաչ իւր պսակ :

Ունին շարժում, կայ նպատակ, ունին յառաջացում, կայ մրցանակ, ունին խաչ, կայ պսակ : Մնայ քեզ միայն շարժիլ ի բարի նպատակ, յառաջանալ ի մրցանակ, խաչ կրել ի պսակ : Ա՛հ, խաչ կրել համբերութեամբ խաչ, որոյ ոտից ներքեւ թէպէտ քրտանց եւ արտօսքի հեղեղ մը կը հոսի, բայց զագածան վերայ յաւիտենական հանգստեան եւ ժպտի աստղն կը փայլի :

Ո՛ մարդ, անհրաժեշտ ունիս այդ խաչ, արտօսքի հեղեղ մը եւ ծայրի աստղ մը, Թէ խաչիդ տակ զրոյիս եւ իյնաս, ժպտի աստղդ կ'անհետի հեղեղին մէջ, Թէ կանգնած քայլես յարատեւ, արտօսքի հեղեղն կը ցնդի, կ'ոչնչանայ ժպտի աստղեր ճառագայթից ջերմութենէն, մին զմիւսն պիտ' չէզոքացունէ վերջապէս, մնացածն յաւերժական բաժինդ պիտի լինի :

Այդ երկուքէն, ժպիտն եւ արտօսքէն որք կը սիրես... ջանան զմայն պահել յաւիտենականութեանդ համար :

Քարբերդ

ՓԱՇԿԵԱՆ

ԳԱՐՈՒՆ

Չմբան ցրտաստուոյց տառնամանիք հալեցան. սաստիկաշունչ հողմունք շնչելով երկրի չորս ծայրերէն ցրեցին այն բոլոր թանձրամած ամպեր, ոյք իբր քոզ սեւամոյր կը ծածկէին չկապուտակ երկին, եւ արեգն բոցանճանչ : Ծիծաղկոտն զարուն բազմած իւր ծիրանափայլ եւ ոսկեփայլ ծաղկամբք պարածածկեալ սրբնեաց կառքին վրայ եկաւ : Չուարթութիւն տուաւ բնութեան եւ փայլ, գեղեցկութիւն ու կենդանութիւն՝ բուսեղէն աշխարհի, խնդութիւն ու ցնծութիւն՝ կենդանական աշխարհի :

Դաշտեր ծածկեալ են համակ գոյնզգոյն ծաղկամբք եւ դալարեօք, ոյք իբր զարդ գեղահրաշ կը պնենն մակերեսն աշխարհի, եւ իբր շղարշ բազմերանգ

կը պատեն երկրագունդն տգեղ: Ծառեր վերստացած են իւրեանց կանաչ տերևներ, ոյք կը ծածանին ու կը տարուբերին մեղմիւ մթնոլորտի մէջ սաւառնող անուշաբոյր զեփիւռներէ: Դալարազեղ ծաղկատիւռ խոտերու մէջէ կը թաւալին վտակը արծաթափայլ. աստ՝ կը դրդեն, անդ՝ կը կարկաչեն, աստ՝ արեգական լուսափայլ ճաճանչներէ ծիրանագոյնեալ կը փայլին, անդ՝ նշաւակ լինելով մեղմ ու հեզասահ սիւզերու կը փրփրան սպիտակագոյն, աստ՝ կը մրմնջեն մեղմաձայն անդ՝ կը մռնչեն անհզագոյն. աստ՝ կը ճըլվըլան, անդ՝ կ'որոտան: Գոգցես մէն մին դաշնակներ են քաղցրաձայն, ոյք գարնան պայծառ զուարթ աւուրց մէջ զըրնութիւն կը զեղզեղեն եւ նորա արարիչն կը փառաբանեն: Բարձրաբերձ լեռինք եւ բլուրք կանաչ տունկերով են ծածկուած, եւ զով հողմունք կը շնչեն անդ յաւերժ: Բլրոց զառիվայրին վրայ գտնուող ծառատունկը մերթ յերկիր կը խոնարհին մերթ յերկինս կ'ամբառնան, իբր զի կ'երկրպագեն տիեզերաց ամենակարող Արարչին: Երկին վանելով զիւր երկիւղալից ամպեր մի կամար կը պարզէ հրճուալից, անդ՝ արեգն շողշողուն կը շրջի ՚ի տուրնչեան սիգապանծ, եւ լուսին, պերճաշուք դշխոյ անդորրութեան կը թափառի պայծառափայլ ճաճանչներ արձակելով իւր շուրջ: Բիւրաւոր աստեղք, զարդք երկնից, կը պլպլան ու կը ծիծաղին, կընթանան ու լոյս կը սփռեն: Առաւօտուն հրաշափայլն արշալոյս եւ երեկոյին գեղազուարճն վերջալոյս սքանչելահրաշ երեւոյթներ ՚ի հանդէս կ'ածեն: Ո՛րչափ պայծառ ու գեղեցիկ երանգներով կը պնտուի երկնից կապուտակ կամարն մինչ արշալոյս իւր վարդանման մատերով վարդագոյն ու ծիրանեգոյն, ոսկեգոյն և սպիտակագոյն կը ներկէ զըրմբեթն երկնից, եւ մինչ վերջալոյս ամփոփելով զիւր ճաճանչաւետ թեւեր բլրոց

ետեւ կիջնէ տակաւ առ տակաւ:

Կենդանիք ՚ի տես բնութեան սոյն փոփոխման կը նետուին նորա խորհրդաւոր ծոցոյն մէջ զուարթագին: Անձնիւր կենդանի իւր յատուկ ձայնիւ ողջոյն կուտայ սիրալիր գարնան զայնտեան. կուլն՝ կը բառաչէ, ձին՝ կը վրնջէ, զառնուկն՝ կը մայէ: Ո՞րքան ուրախութեամբ կենդանիք կը կայտուին, կը ցատկոտեն եւ կոստոստեն բլրոց զառիվայրին վրայ, ծաղկաւետ դաշտի մը մէջ, մի յարագուարճ աղբեր եզրն, եւ կամ մի հովանաւոր ծառի ստուերի տակ:

Թռչունք ինչ եռանդ, ինչ զուարթութիւն կ'ստանան. առաւօտեան լոկի եւ զովագին ժամերու մէջ մինչ ցօղն մարգարտափայլ կը թրջէ երկիրն եւ կը փայլի, նման փոքր աղամանդից: Ի ծագել արեգական. Թռչունք դուրս կ'ելնեն իւրեանց բոյներէն ու կը սաւառնին, կը թռչտին քաղցրախառն մթնոլորտի մէջ, իւրեանց փետրազարդ թեւեր կը պարզեն մեղմ հողմերու առջեւ եւ ելեւէջներ կ'ընեն արագ. կը խայտան ու կը զուարճանան, կը բերկրին եւ կ'ուրախանան: Այո՛, Թռչնոց ամենէն սիրելի, ամենէն քաղցրագոյն եղանակն է զարուն: Սիրամարգն գարնան մէջ իւր փետուրներ կը տարածէ եւ արեգական ճառագայթներ կուգան հիանալի գոյներ երեւցնել Թռչնոյն թեւոց վրայ: Սոխակն՝ իւր դայլայլիկներով կը զեղզեղէ ծառերու վրայ իւր ձայնն այնքան քաղցր կը հնչէ որքան զուարթ է բնութիւնն: Արծիւն՝ իւր արագաթռիչ թեւերով կը սլանայ ի բարձունս գոգցես կ'սպառնայ արշաւել ՚ի բնագաւառս երկնից:

Գարնան մէջ աղբերաց կարկաչիւնն, Թռչնոց դայլայլիկն, տերեւոց սօսաւիւնն եւ բնութեան համայն զուարթագին ձայներ ՚ի մի խառնեալ վեր կը բարձրանան իբր օրհնութիւն Ամենակալին եւ իբր ողջոյն առ զարուն:

Եւ մի՞թէ մարդկութիւն կանրէ անտարբեր մնալ սոյն տեսարանին առջեւ, մի՞թէ կանրէ չկարդալ ողջոյն առ զարուն, մի՞թէ կանրէ չզուարթանալ եւ չհրճուիլ: — Ոչ երբեք: Ամէն կարգի ամէն հասակի անձանց սրտերն եւ հոգիներ լի հըրճուանօր չ'ուզեն դուրս ելնել եւ վայելել Գարնան հոգեպարար հաճոյքն: Ամենուն այտից վրայ զոգցես կ'արտափայլի բնութեան, զուարթութիւնն եւ ծիծաղ. կը զօրանայ՝ թէ լքեալ է, կը մխիթարուի՝ թէ տրտում է, կը բարձրանայ թէ նուաստ է, կ'ազնուանայ թէ դաժան է: Ծերունի թէ մանուկ, հարուստ թէ աղքատ, զիտուն թէ տղէտ ամենքն ալ լի հրճուանօր եւ ցնծազին կողջունեն զալուստն զարնան:

Այսպէս մարդիկ կը բշտին ժամանակի սրբնաց հոսանքէն. մերթ զուարթութեան ճանաչներ կը ցայտեն նոցա դէմքերէն եւ մերթ արտօսը կը զլորի նոցա այտերէ: Սակայն պիտի զայ մի օր երբ թըշուառութիւն պիտ' ոչնչանայ, չարիքն պիտի վերցուի, արտասուքն՝ պիտի փոխուի ժպտի, արտամութիւն՝ զուարթութեան, եւ այդ մեծ օրուան զալուստն կիմացնէ մեզ զարուն. նա այնքան խորագոյնս կը փորագրէ տղէտին սրտին վրայ որքան զիտունին սա խօսքեր «Յետ ձըմրան կայ զարուն, յետ այս տառապալից աշխարհին կայ երկինք, յետ մահու կայ յարութիւն, յետ գերեզմանական մօրն սահմաններէն կուգայ յաւիտենական զարուն:»

10 Մարտ 88

ՄԻՔԱՅԷԼ Խ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Պարտիզակ

ԾՈՒԼՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԵՐ

Շարունակութիւնն 85-րդ թիւ 159

Տպագրական մամուլն հաստատուած էր ի Քէմպրիճ 1636ին, սակայն նա ամուլ էր մինչեւ 1704, յորժամ առաջին լրագիրն լոյս տեսաւ, եւ մինչեւ իսկ 1750ին պար-

բերական հրատարակութիւններն անհնար չէր մատանց վերայ համրել՝ 18րդ դարուն վերջերն լոկ մի հասարակաց գրատուն կար ի Նիւ-Եօրք, որոյ մէջ կը տիրէր գրեանց աննկարագրելի մի սով: Քարոզներու նիհար հաւաքածոյներ կը վխտային հոն, զորս մարդիկ կը վարձէին 4½ բեննի ի շաբաթուան, լուր օրերու մէջ քաղ ընելու զոր ինչ կիրակի օրերն կը լսէին եկեղեցւոյ բեմէն: Տես այսօր սակայն մամուլին կատարած հրաշքը: Նա չոգիէն առած իր ներշնչութիւն, պոռոտագոյ կը ճռնչէ գրեթէ ամեն գիւղի մէջ, մի ժամու մէջ օրաթերթի 40,000 օրինակներ ցրուելով հետաքրքիր հասարակութեան միջեւ: Նա ամենակարող է այսօր: Նա մի անկիւնը սաղմոս կերգէ, իսկ հրապարակներու վրայ կը հայհոյէ. մերթ կը գովէ եւ կը բամբասէ, կօրհնէ եւ կանխէ, կը ճշմարտէ եւ կը ստէ, կը շողոքորթէ եւ կը քամահրէ, նա աստղեան տաճարներու դատապարտելի գաղտնիքներն կը ծանուցանէ առանց չիկնելու, եւ Բագոսի բագնոյն խնկարկուններն կը ծափահարէ: Նա թալմէճի հետ զՅիսուս կը քարոզէ այս օր, իսկ վաղի Ինկերոյի հետ զԱստուած՝ կ'ուրանայ: Ահա՛ մամուլն:

Իւրիթան Հարք Եւրոպայէն իրենց հետ բերին դաստիարակութեան գովելի ճաշակը: Այս օրուան հոյակապ Պոսթոնն 6 տարեկան գիւղ մի էր, յորժամ իր աղնուածաշակ քաղաքացիք 2,000 թալերի հանգանակութիւն մի ըրին վարժարան մի կառուցանելու դիտամար ի Քէմպրիճ այս օրուան Հարվըրտ Եունիվերսիթին, որ Միացեալ Նահանգաց ուսումնարաններու ամենատարեւորն լինելու պատիւն եւ փառասիրութիւնն ունի, եւ որոյ ծննդեան պատմութիւն այնքան հրահանգիչ է որքան իր այժմու փառքն նախանձելի: Դեռ եւս Ասիոյ շատ մի գիւղերուն մէջ բնակիչք իրենց ուսուցիչներն քարոզիչներն կը վաբձաարեն իրենց երկրի բերքերով. ցորեն վճարելով փոխան ստակի, Եգիպտացորեն, օխտուն, բակ-

այ կամ ուրիշ — եթէ չփոփոխուի մեր երկրի չորեղէնները համբել, — եւ կամ խնդիրը իր պարզագոյն տեսակին վերածելով մեր գիւղացի չորպաճիք Աստուծոյ անտառին փայտովն կը վճարեն իրենց պաշտօնէից «անքիրտ» աշխատանք, «ձրի առէք եւ տուք ձրի» յայսպէս գործնականացնելով Այս լինել կը թուի սաշտօնեաներ վարձատրելու «բնական մեթոտը»։ Բիւրիթանք իսկ այս մեթոտը որդեգրեցին շատ մի տարիներ հնդկացորենով վարձատրելով իրենց Բրոֆէսորներն ֆէմպրիճի փառահեղ համալսարանի վաղեմի տկարագոյն օրերուն մէջ։ Իսկ այս օր Հարվըրտ ֆէմպրիճի բարձրավանդակին վերայ չքեղաշուք թագուհւոյ մի նման թառած՝ բոլոր քոյր հաստատութիւններէն իր վեհափառ ծերութեան արժանի համեստ պատկառ մի կորզելէ ետք, մոռնալով բոլորովին Բիւրիթաններու հնդկացորենն, որ տակաւին կը ծլի իր անկիւններուն մէջ, դարերու իրեն ընծայած արխատքրատեան չռայլութեամբն փքած՝ իր համբաւոյն քուրային մէջ կը հաճի տարրալուծել մատաղատի քոյր հաստատութեանց ցածուն սակայն զնահատելի արժանիքներ։

Մեր Ասիացի մայրեր տակաւին այսօր մանողին առջեւ ծնրադրած համբերութեամբ կը դարձնեն զայն օրն մինչեւ իրիկուն, եւ կամ, Պենելոպեայ նման Տրուպելի գետնափոր նեղ եւ դամուկ հորին մէջ ընկզմած ժիրաժիր կը նետեն կը բռնեն հանճարահար մեքենայն սուրբ — կըկոցը — իրենց զաւակներուն «տանցու» հանդերձներ հայթայթելու։ Նոյն ստորկային սքաղմամբ կը պատաղէին այժմու ծոյլ Ամերիկու հիներու ժրջան մայրեր դար մ' առաջ։ Զենեքալ Ուոշինկիթընի մայրն 16 մանոցներ ունէր իր տան մէջ դարձող հանապազ։ Այս օր արուեստագիտութիւն իր խանձարուրը քակած 19երորդ դարու ճաշակին համեմատ ճոխ եւ չռայլ հագուստով մի կը պնէ թուլամորթ ամերիկուհին, նա մեր անտառին նուագածու թռչուններն կըս-

պաննէ, պնասէր տիկնանց գլուխներն զարդարելու նոցա արիւնոտ փետուրներով։ Նա արոմալից դրախտարոյր իւղերու շիշեր կը ճայթէ նոցա գլխոյն վերայ Մագդաղենացի բամբալան չռայլութեամբ նա անոնց ճառագէժ երեսներ արշալուսի երանգներով կը գունաւորէ իր ճարտար վրձնոյն տակ։ Եւ յորժամ մեր զարդամոլ ամերիկուհիներու ազնուագեղ ճաշակ իր զարմանալան զարդարանօք տակաւին գոգո՜հ՝ արտունջ բառնայ արուեստի ամենակարողութեան դէմ, նա մեր աւանակներու համետն ալ փոխ կառնու եւ կը դընէ անոնց վերայ։ յայնժամ պնասէրն գոհ է իւր զարդուց գաղափարական կատարելութենէն, եւ արուեստ կը բերկրի իր հրաշագործութեան վերայ։

Յորժամ 17երորդ դարու սկիզբներ ուկույ որսորդութիւնն գամ քան զգամ իր հմայքն կը կորուսանէր, ծխախոտի մշակութիւնն հասարակաց մի զբաղում կը դառնար տակաւ, գաղթականք այնքան մոլի այդ գարշելի մոլախոտին, զայն սնկեցին մինչեւ իսկ ձէյմաթառնի փողոցներուն մէջ։ Ծխախոտ իսկոյն առեւտրական գլխաւոր միջնորդ մի (medium of exchange) դարձաւ, եւ որ ամենէն զարմանալին է, քրիստոնեայ եւ քաղաքակիրթ Անգլիոյ — որպէս Անգլիա կը ձեւանար լինել յայնժամ, որպէս եւ ի ներկային — այս զաւակներ Տէրոջը խօսքը իրենց մատակարարող պաշտօնեայներն վարձատրեցին այդ մոլեկան խոտով։ Ով դատապարտելի մոլութիւն։ Արդարութեան անկաշառելի կշռոյն առջեւ չիք խտիր մի Տէցելի եւ վերգինեայի մի քարոզչի միջեւ, մին վաճառեց երկնից դրանց բանալիներն, որք իրեն չէին պատկաներ, իսկ միւսն յաւիտենական ճամարտութիւնն փոխեց ծխախոտի զազրալի թոյնին հետ, երկոքին իսկ աւազակաց այրին միաբաններն և Նազովրեցիին սրբագործիչ անաչառ խարաղանին արժանի։ Սակայն ծխախոտի կատարած մի այլ դերն զմեզ կը սարսեցնէ։ Տակաւին առաջին խափ-

չիկն Ամերիկայի հողոյն վրայ չկրիսած՝
Լոնտոնի ընկերութիւնն բազմաթիւ Անգ-
ղիացի օրիորդներ զրկեց ի Նոր Աշխարհ
եւ Ճէյմսթաունի ամուրի քաղաքացիք
զայնս գնեցին իբրեւ իրենց ամուսիններն,
մէն մի օրիորդի գինն էր 100 վիսուս
ծխախոտ : Ապրանքն — զի բնական չէ
ծախուած մի բանն ապրանք կոչել Հայե-
րէնի մէջ — յետ սակաւ միոյ սղեց . Ա-
ղամբ սկսան կռել իրենց եւայներն—150
վիսուսն (իբր 45-50 օխոյ) ծխախոտ էր
անոնց ծանրութիւն եւ արժէք : Ահա
այդ դարու կինն :

Այս էր ահա այս դեռատի հանրապե-
տութեան հնօրեայ քաղաքակրթութիւն :
Այդ դժբաղդ օրերու արեւներ , սակայն ,
իրենց հարկզոններու վրայ մարեցան ան-
արշալոյս , երգելով Միացեալ Նահանգաց
անապայ փառքը , որ այս օր համապար-
փակ շուք մը կը ձգէ համայն աշխարհի
վրայ :

Գ. Յ. ՄԱԼԼԱՐԵԱՆ

Միացեալ Նահանգ

Սեփականիա, Մարտ 19, 1889

ՈՐԲԱՆՈՑ

Առ համայն մեծարգոյ բարերարս .

Ըստ հնգատասնամեայ սովորութեան
մերոյ այս տարի եւս խրկեցինք հինգ զու-
րուշնոց սոմսակներ մեզ ծանօթ ամեն
քաղաք եւ գիւղ ի թուրքիս որպէսզի
նոքա բարերար անձանց անատաճեռնու-
թեան յանձնուելով փոքր ինչ մի հասոյթ
գոյանայ ի նպաստ Արեւելեան Որբանո-
ցին ի Պրուսա :

Արդ խնդրեմք բոլոր այն պատուար-
ժան բարեկամներէ , որոց համարձակե-
ցանք ուղղել սոյն սոմսակաց ծրարներն ,
որ բարեհաճին չաճապարել այլ պահել
զայնս մինչ ներկայ տարւոյս Հոկտեմբերի
վախճանն եւ սոյն միջոցին ջանք եւ ճիգ
չըխնայել ըստ պատեհաւթի ցրուել զա-
նոնք իւրեանց գթասիրտ բարեկամաց եւ
ծանօթից շրջանին մէջ առանց ազգի եւ
կրօնի խտր ընելու , զի մենք եւս ան-
խտր ամեն ազգի եւ կրօնի վերաբերեալ

խեղճ եւ անօգնական մանկտիք ընդու-
նած ենք եւ ընդունելու պատրաստ :

Նոյեմբերի սկիզբը խնդրեմք որ գո-
յացած հասոյթը առ մեզ զրկուի ձե-
ռամբ Արժ . պաշտօնէից եւ Միտիոնարաց
եւ հասցէին Արժ . Պատ . Մր . Պօլտուինի
ի Պայպըլ Հաւուք , Կ . Պօլիս .

Մինչեւ ցարդ ցոյց տրուած ամենա-
փոքր սիրոյ նշաններուն համար խի ի
սրտէ շնորհակալ լինելով եւ ի փոխարէն
աստուածային հատուցում , վարձք եւ
օրհնութիւն հայցելով ամեն անոնց որ
մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսը կը սիրեն եւ
Նորա փառաւոր Գալստեանը կ'սպասեն :

Մնամ յաւերժ յարգանքօք

Գ. ՊԱՆՏԱՍԱՐԵԱՆ

Տնօրէն Արեւելեան Որբանոցի

Պրուսա , Մայիս 1889 .

ԱԶԳԱՅԻՆ

Վեհ Սուլթանին կողմանէ այս երեքշաբ-
թի օր Ղալաթիոյ Ազգային կեդրոնական
վարժարանը երթալով քաղաքապետ Մազ-
հար փաշա , Ֆէրիք Վէլի Րիզա փաշա եւ
արքունի ոեմեկապետներէն Արիֆ պէյ
120 ոսկւոյ դրամական նուէր մը ըրին
բաշխուելու համար ուսուցչաց եւ սա-
նուց սրբ իւրեքայի Շէրիֆի հանդիսին օ-
րը ճամբուն վրայ շարուած երգեր կին
յաակապէս Ն . Վեհափառութեան ձօ-
նեալ երգ մը :

Վոեմափայլ Վէլի Րիզա փաշա հակիրճ
բանախօսութեամբ մը յայտնեց թէ Վեհ .
Սուլթանը յոյժ գոհ մնացած է Ղալա-
թիոյ Հայ վարժարանաց աշակերտներուն
երգած երգէն եւ ուղերձէն որք հաւա-
տարմական զգացմամբք սուգորուած են ,
եւն . եւն : Թէ ինքն այս զգացմանց պատ-
ճառաւ հաւատարմութեան դպրոց (Մէտ-
րէսէի սասագաթ) տիտղոսը կուտայ Ազ-
գային կեդրոնական վարժարանին :

Նոյն երեկոյ Երուսաղիմայ Պատրիարք
Ամեն . Յարութիւն Սրբազան Վեհ .
Սուլթանին մասնաւոր հրաւիրանօքն
երլաւըզի Պալատը գնաց ներկայ գտնուե-

լու իֆթարի ճաշին: Յետ ճաշի ընդունուեցաւ երկրորդ սենեկապետ հաճի Ալի պէյի կողմանէ որ հաղորդեց ն. վեհափառութեան բարեւներն եւ ողջերթի բարեմաղթութիւնքն:

Յարութիւն Սրբազան եւս իւր խորին երախտագիտութիւնն եւ շնորհակալութիւնն յայտնելով եւ վերջին հրաժեշտ տալով մեկնեցաւ պալատէն ի յամ երկուք:

Երուսաղէմայ Պատրիարքն հետեւեալ Զօրեքշարթի աւուր երեկոյին իւր պաշտօնատեղին ուղեւորեցաւ Խըալվիյէ ընկերութեան Տափնալիյէ շոգենաւով: Նորին Սրբազնութեան ընկերացած էին մինչեւ Երուսաղէմ, կրօնական ժողովոյ Ատենապետ Գեր. Խորէն Եպիսկոպոս եւ Արժ. Յակոբ վարդապետ Աշոտ, ինչպէս նաեւ Երուսաղէմայ Միաբաններէն երեք եկեղեցականք որք տարի մը առաջ եկած էին մայրաքաղաքս իբրեւ հրաւիրակ, իսկ Բաղ. ժողովոյ կողմէ՝ Յովհաննէս Էֆէնսի թորոսեան:

Վեհ. Սուլթանն 250 ոսկի շնորհեց ճանապարհի ծախուցը համար որոյ վասն ն. Սրբազնութիւնն գրաւոր շնորհակալեաց ուղերձ մը մատուցած է յոռոս կայսերական գահոյից:

Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Կ Ա Ն

ՓԱՐՆՁԵԱՆ ԱՐՈՒՆՍՏԱՀԱՆԳԻՏ

Մեր անցեալ թուով ծանուցինք «Բիւրակն» ընթերցողաց, ըստ Լատ. ամսոյս 6 ին փարիզեան Արուեստահանգէսին բացուիլը: Յայնմ հետէ եւրոպեան լրագիրք շարունակ կը գրեն այդ սքանչելի հանգիսին այլ եւ այլ բաժիններուն եւ հանգամանաց վրայ:

Արուեստահանգիսի գրաւած վայրը, երեք կարեւոր դիրքերէ կը բաղկանայ, էնվալիտի հարթավայրն, Շան տը Մառս եւ Թրոքատէրոյի զօսաւայրն, յորոց երկրորդին այսինքն Շան տը Մառս նըկատմամբ Թալնզի փարիզեան թղթակիցը սա պէս կը գրէ:

«Անհաւատալի կը թուի որ Շան տը Մառս կոչուած աւագի եւ ցեխի կոյտին

մէջ յերեւան գան քիչ ժամանակի մէջ այս ամեն գեղեցիկ շէնքեր:» Շան տը Մառս վայրն անապատ մը անուանելով, կըսէ թէ, «այս անապատին երկու տարւոյ մէջ հովասուն ծառուղիներու, գոյնգդոյն ծաղկատաններու, ակնապարար մարգագետիններու փոխուիլն յորս ամեն կողմ կը բանին շատրուանք որ թարմութիւն ու զովութիւն կուտան օդին, ըսքանչելի արուեստի մը գործ է: Շէնքերն եւս որք կը ծածկեն այս հարթավայրն նշանաւոր են իրենց շնորհալի ձեւերով, եւ բոլոր այս մարգաստանի մէջ սքանչելապէս ցրուած են: Այս արուեստահանգէս, Ծրանսայի հնարիչ հանձարոյն մէկ փայլուն ապացոյցն ընծայեցէ զատ, նշանաւոր է նաեւ այնու զի ցոյց կուտայ թէ ինչպէս երկաթը կրնայ գործածուիլ ամեն կերպ շինութեանց մէջ, էյֆէլեան Աշտարակէն սկսեալ մինչեւ լայնածաւալ եւ բարձրագագաթ սրահն մեքենայից: Կը ցուցնէ նաեւ թէ շոգեշարժ գործեօք մարդ ինչքն կարող է ընել այժմ, եւ թէ ինչպէս կարճ ժամանակի մէջ կարող է կատարել գործեր որք նախկին դարուց մէջ բաղում սերնդոց հաւաքական ճգամբք եւ եթ կրնային ի գլուխ հանուիլ:»

էյֆէլեան Աշտարակէն սկսեալ մինչեւ լայնածաւալ եւ բարձրագագաթ սրահ ըսուածին միջեւ եղած միջոցը կէս քլորմէթր է: Այս սրահին ընդարձակութեանը վրայ գաղափար մ'ունենալու համար բաւ է յիշել թէ անդ 1500 նրատարաններ գրուած էին բացման պահուն միայն պաշտօնական մարմնոց, փարիզեան ընկերութեան երեւելեաց եւ օտարագլխի հրաւիրելեաց համար: Այս սրահ որ Արուեստահանգիսի ճիշդ կեդրոնն է, իւր գմբէթ միւս ամէն գմբէթներէն աւելի բարձր լինելով, պսակուած է արձանով մը որ կը ներկայացնէ «զմրանաս» որ մրցանակներ կը բաշխէ աշխարհի: Նոյնպէս միւս ամէն շէնքերու գագաթք եւ այլ երեւելի մասունք եւս զարդարուած են հոյակերտ անդրիւք եւ արձանօք

դիցուհեաց եւ այլ խորհրդաւոր էականց :

Եյֆէլեան Աշտարակին համար ըստած է թէ , ուրիշ նպատակաւ չլինուեցաւ բայց եթէ այս փարիզեան Արուեստահանդէսն հետաքրքրաշարժ ընծայելու համար : Եւ թէ ըստ Նայե Գրայե Փրեւեի Աւստրիական թղթակցին , յիշեալ Աշտարակն կանգնած է ի Շան տը Մաուս իրրեւ յիշակերտ մը աշխատասէր Գրանսայի անսպառ հարստութեան :

Ի՞նչ պատճառաւ վեհապետք կամ նոցա դեսպանք չ'մասնակցեցան սոյն հրաշակերտ Արուեստահանգիսի բացմանն ու վայելմանը , եւ ընդ հակառակն յառաջագոյն մեկնեցան ի փարիզէ : Որովհետեւ այս Արուեստահանդէս եւ 1789ի յեղափոխութեան հարկւրամեակի տօնն սիրտիւ կապակցեալ են ընդ իրեարս , բնականապէս վեհապետք կամ նոցա դեսպանք (որք վեհապետաց անձերը կը ներկայեն ,) չէին կրնար մասնակցիլ այնպիսի յեղափոխական տօնի մը որ Լուի Ժ. Գի եւ Մաուր Անթուանէթի եղերախաղէն զատ՝ հազարաւոր անձինք կառաւինատեց վայրապար , եւ հազարաւորներ արտաքսեց եւ գրաւեց նոցա ստացուածք : Թէպէտ եւ այդ յեղափոխութիւն ունեցած ըլլայ աղէկ հետեւութիւններ ալ :

— Ամսոյ 1/13 ի Պուրկազ տեղի ունեցաւ Եամպօլու — Պուրկազի երկաթուղւոյ գծին աշխատութեանց սկզբնաւորութեան հանդէսը : Յետ կրօնական պաշտօնի մը , Գերախնայ իշխան գծին սկզբնակէտին վրայ կանգնած բանախօսութիւն մը ըրաւ յորում գոհութեամբ հաստատեց թէ իւր գահակալութենէն ի վեր ո՛չ միայն խաղաղութիւն եւ հանդարտութիւն վերահաստատուած են ի Պուրկարիա , այլ եւ կարեւոր ձեռնարկութիւնք ի գլուխ հանուած են : Ինք վստահ է որ քաղաքակիրթ աշխարհ պիտի գնահատէ Պուրկար ժողովրդեան խաղաղաւէտ եւ յառաջադիմասէր ընթացքը լոկ Պուրկարաց ձեռամբ այս երկաթուղւոյ շինութիւնը տեսնելով : Յետոյ մեծ հացկերոյթ մը

տրուեցաւ յորում Կ. Պոլսոյ Պուրկար գործակատար Տօք. Վուլքովիչ բաժակ առաջարկեց վեհ. Սուլթանին կենաց , ներկայք ջերմագին համակրանօք պատասխանեցին : Մ. Սթանպուլոֆ եւս կարճ բայց նշանակելի խօսք մ'ըրաւ կըսէ Մօն. Օրխանբաղ :

« Ութ դարեր յառաջ , Պուրկար թագաւոր մը հոս եկեղեցի մը շինեց ի յիշատակ այն փայլուն յաղթութեանց զորս տարած էր թշնամւոյն վրայ : Այս օր Պուրկար իշխան մը նոյն տեղոյն վրայ ուրիշ յաղթութիւն մը կը տանի երկաթուղւոյ մը շինութեամբ : Կառաջարկեմ մեր բաժակը քամել այս իշխանին եւ իւր ժողովրդեան կենաց : »

Երեկոյն քաղաքը լուսավառեցաւ , եւ իշխանն ու Մ. Սթանպուլօֆ ժողովրդային համակրալից ցոյցերու առարկայ եղան :

Այս Եամպօլու — Պուրկազի գիծը 108 քիլօմէթր երկայնութիւն պիտի ունենայ , կըսէ Թայնզի Բումէլի թղթակիցը : Համբայն պիտի շինուի չորս ամսոյ մէջ ի ձեռն Պուրկար Ռահվիրա զորաց գնդի մը , 1,500 հոգիէ բաղկացեալ : Պէտք եղած փայտը պիտի տան բնակիչք այն գաւառին ընդ որ կանցնի գիծն , եւ երկաթներն եւ շարժուն պիտոյքն (չոգեկաքեր) օտար երկիրներէ պիտի գընուին : Բովանդակ գիծն , երկաթներն ու շոգեկաքերն ալ հաշուի գնելով , եօթըն միլիոն ֆրանքով պիտի շինուի տարիէ մը : Որովհետեւ գիծն հարթ դաշտի մը վրայէն պիտի անցնի , եւ 120 մեթր երկայնութեամբ ուրիշ երեք կամուրջներ երկաթէ պիտի շինուին , ճարտարագիտական բազմաձախ եւ երկարատեւ գործեր չկան :

Այս գիծ մեծ կարեւորութիւն պիտի ունենայ Պուրկարիոյ հարաւարեւելեան մասին , եւ ժողովուրդն երկար ժամանակէ հետէ կը պահանջէր զայն , զՊուրկազ նկատելով Պուրկարաց Մարսիլիան , եւ բնական նաւահանգիստն իրենց հողային ընտիր բերքերուն արտածման համար :

Արեւելեան Բուսելիի նախկին կառավարութիւնը շարձեցին ի գործ դնել այս խորհուրդ, բայց քաղաքական դէպքեր արգելք եղան: Պուլկար կառավարութիւնը չէր կրնար վարանիլ, քանի որ Պուլկարիոյ առեւտրական եւ երկրագործական կարեւորագոյն շահերն, որոց վարձացման վաճառքով է ազգը, կը պահանջեն այս գծին շինութիւնն: Որովհետեւ եամպոլիէ ի Տէտէ աղաճ Արեւելեան Երկաթուղոյ գիծը շատ երկայն է, եւ Պառն Հիւրի ընկերութիւնն արտածեալ և ներածեալ վաճառաց շոխադրման համար ծանր գներ կը պահանջէ, եւ ի նկատ առնով դժգոհութեան ուրիշ շատ մը պատճառներ եւս զորս տեղացի ժողովուրդն ունի արգի երկաթուղին բանեցընող ընկերութեան դէմ, տարակոյս չըկայ թէ պուլկար կառավարութիւնը գերազանց ծառայութիւն մը մատուցած է եամպոլի-Պուրկազի երկաթուղոյ շինութեան ձեռնարկելով:

Պուլկարական արմտիք որք ցարդ Տէտէ աղաճի ճամբով դուրս կ'ենէին երկրէն, այժմ աւելի դիւրին եւ աւելի աժան կերպիւ պիտի արտածուին Պուրկազի ճամբով, թեթեւ սակագներ պիտի որոշուին Եամպոլի-Պուրկազի գծով ներսի գաւառներէն արմտիք փոխադրելու համար, եւ երկրին ուրիշ բերքերը դիւրաւ պիտի արտածուին Պուրկազի նաւահանգստէն: Այս հին քաղաք, որ 10,000 բնակիչ ունի, բնական նաւահանգստով մ'օժտեալ է, որ հինգ քիլոմէթր երկայնութիւն եւ երկու քիլոմէթր լայնութիւն ունի: Իսկ Տէտէաղաճի նաւահանգիստը բաց եւ անպաշտպան է, տարւոյն ինչ ինչ եղանակաց մէջ միայն մերձենալի է, եւ ապրանք բեռնաւորելու ծախքերը շատ մեծ են հոն: Պուրկազի մօտ աղարաններ կան յԱհիոլու: Այժմ ծովային աղը դժուարաւ կը փոխադրի երկրին մէջ, ի չգոյէ լաւ ճամբայներու, եւ գոմէշի սայլերով փոխադրութիւնն ալ բազմաժախ է:

Ներածման գալով, երկրին այժմ Պուր-

կազի ճամբով պիտի ստանայ եւրոպեան վաճառք, մանաւանդ անգղիական եւ ֆրանսական ապրանք, որոց համար մեծ խնդրանք կայ Պուլկարաց մէջ: Այս ապրանք ցայս վայր վաճառուած քանակութեամբ չէին կրնար բերուիլ, քանի որ թէ թուրքիոյ եւ թէ Պուլկարիոյ մաքս վճարել հարկ էր ի Կ. Պոլիս եւ ի Տէտէաղաճ, կրուած ժամանակի կորուստներէն զատ: Նաեւ, այս նորաչէն գիծ, ի Պուրկազ նաւահանգստի մը յանգելով կարելի պիտի ընէ անգղիական ապրանք մրցումը Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ ապրանք դէմ:

— Պեւրատ պատրաստութիւններ կը կատարուին Նաթալի թագուհւոյն արժանաւոր ընդունելութիւն մը ընելու համար: Տիկեանց մասնախումբ մը կազմուած է որոյ կը նախադահէ Զօրավար Լէշանինի կինն: Այս մասնախումբի կողմէյան ճարարուած է Վիէնայի երեւելի ոսկերչաց միոյն պսակ մը, ոյր ոսկեղէն տերեւոց մէջ պիտի գետեղուի Ալեքսանդր մանուկ թագաւորին պատկերը: Պսակը պիտի յօրինուի աղամանդներով, եւ Նաթալի թագուհւոյն պիտի նուիրուի: Ժապաւէններուն վրայ հետեւեալ արձանագրութիւնը պիտի ըլլայ:

«Ի յիշատակ Մարտ 6 ի, 1889», որ է թուական մանուկ թագաւորին գահակալութեան: Այս նուէրի արժէքն պիտի լինի 20,000 Ֆրանք:

— Ֆրանսական նախարարութիւնը մայիս 21 ի նստին մէջ որոշեց տասն միլիոն ֆրանքի ապահովագրել տոյն թանկագին պատկերներն եւ այլ գեղարուեստական առարկայները զորս զանազան հաստատութիւնք եւ գեղարուեստի սիրահարք փոխ տուած են Արուեստահանդիսին: Անոնց արժէքը 12 միլիոնի ֆր. կը հաշուի, եւ կառավարութիւնն ինք կ'երաշխաւորէ տարբերութիւնն, երկու միլիոն ֆրանք:

Տէր եւ Խմբագիր

Հ. ՍՏԵՓԱՆ Խ. ԻԹԻԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Գ. ՊԱՂՏԱՏԵԱՆ

(ԱՐԱՄԵԱՆ)

Զազմագնդաւ Յակոբեան Խան, Թիւ 13